

<https://doi.org/10.62837/2026.7.446>

Dos. **YEGANƏ HÜSEYNOVA**

Gəncə Dövlət Universiteti

Azərbaycan və dünya ədəbiyyatı kafedrası

yeganesarhuseynli@gmail.com

ORCID – 0000000174310325

SÖZ USTADLARI: M.Ş. VAZEH VƏ A. BAKIXANOV

Xülasə: XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı ədəbiyyat tariximizdə xüsusi yer tutur. Bu dövr ədəbiyyatında maarifçilik ideyaları geniş yayılmış, ədəbiyyat ictimai baxımdan yeni keyfiyyətlər qazanmışdır. XIX Əsrdə Azərbaycan ədəbiyyatının əsas ideyası maarifçilik olmuş, ədəbiyyatın inkişaf istiqaməti isə maarifçi realizm üzərində qurulmuşdur. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində XIX əsr özünün məzmun və mündəricə zənginliyinə, yenilik ruhuna görə xüsusi mərhələ təşkil etməsi ilə, dövrün qabaqcıl görüşlü ədəbi şəxsiyyətlərinə, ictimai-mədəni xadimlərinə borcludur. Belə şəxsiyyətlərdən Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində adı ilk maarifçilərin sırasında çəkilən Abbasqulu ağa Bakıxanov və onun məsləkdaşı, əsərlərinin əksəriyyəti bizə tərcümə vasitəsi ilə gəlib çatan, əsərlərində Xəyyam nəfəsi duyulan, həm müəllim, həm xəttat kimi şöhrət tapan Mirzə Şəfi Vazehdir. Şərqi bədii təfəkkürünün Avropa ölkələrinə geniş yayılmasında xüsusi əhəmiyyət kəsb edən Mirzə Şəfi Vazeh və Azərbaycan tarixini ilk olaraq sistemli şəkildə qələmə alan Abbasqulu ağa Bakıxanovun Azərbaycan ədəbiyyatında xüsusi yeri və mövqeyi vardır. Hər iki maarifçi mütəfəkkir əsərlərində gənc nəslə təhsil almağa, elm öyrənməyə təşviq etmiş, ağıl və kamal barədə faydalı öyüdlər və düşünməyə vadar edən nəsihətlər vermişlər.

Açar sözlər: Maarif, söz, şair, əsər, XIX əsr

Məhəbbət şairi Mirzə Şəfi Vazeh. Mirzə Şəfi Vazeh Azərbaycan ədəbiyyatında özünün qızgın fəaliyyəti ilə seçilir. Şair əsərlərində klassik ədəbi ənənələri davam etdirir və dövrünə görə mütərəqqi ideyalarda özünü göstərirdi. Mirzə Şəfi Vazehin poetik irsinin əksəriyyəti aşiqanə məzmununda olmaqla yanaşı, onun ictimai məzmunlu əsərləri də vardır. “Vazeh lirik şairdir, onun şeirlərinin əsas predmeti insanın könül dünyası, əhvali-ruhiyyəsi, hiss və həyəcanları, arzu və istəkləri, sevinc və kədər duyğularıdır” [Əsgərli, s.147]. Əsərlərinin birində oxuyuruq:

Sevinib dolandığ biz aşına tək,
Yeni bir eşq ilə döyündü ürək.
Səninlə dost oldum, ey gözəl xilqət
Verdi məhəbbətin mənə mərifət.
İndi dərk edirəm başqa cür, qəti
Eşqi, səadəti və məhəbbəti.
Səni istər ikən gətirmək ələ,
Mən özüm olmuşam qarşında kölə...[Vazeh, s.29]

Göründüyü kimi, şair gözəlin bütün hüsnü, cövr-cəfası qarşısında mərdliklə dayanan aşiqin ona məftunluğunu qələmə alır və heyranlıqla onu bütün nemətlərdən dəyərli hesab etdiyi üçün fədakarlığını poetik ustalılıqla diqqətə çatdırır. Əsərlərinin mövzusunu əsasən məhəbbət təşkil edən şair, insana kədər, qüssə-qəm gətirən məhəbbəti rədd edir. Şair yazır ki, məhəbbət, eşq aşiqə rahatlıq gətirməlidir, aşiqi mənən rahat etməlidir. Mirzə Şəfi Vazeh farsca yazdığı rübailərindən birində həyatda kişi, qadın münasibətinə toxunaraq yazır ki, qərribə bir dünyadır. Bizlərdən bir kişi bir qadını seversə bu sevgiyə münasibət onu tanıyanlar tərəfindən rəğbətlə qarşılanar, hətta sevməyi kişi əsil dost – deyər qiymətləndirilərək, ona nöqsan tutulmasının yaxşı görünməyəcəyini yazır. Lakin qadın seversə onda hamı onu qınayar, hətta onu tanıyanlar “pozğun” – adlandırırlar. Yaradıcılığında qadın azadlığı, qadına məhəbbət, qadına qarşı ən ali duyğular, zamanədən şikayət, etirazlar da öz əksini tapır. Şeiriyətdə həqiqətini, həqiqətdə isə şeiriyətini tapan şair zülmət gecələrdən çıxmağın yolunu qəlbin, ruhun aydınlığında görür. Sevgini insanın səadəti bilən, həqiqəti hər şeydən üstün tutan şair çox vaxtı düzlüyün alçaqlığa, yalanın həqiqətə qalib gəldiyini ürək ağrısı ilə qələmə alır. Müdriklik nə qədər xoşbəxtlikdirsə, elm artıqca bu xoşbəxtlik ələmə, kədərə çevrilir, elmlə adam dünyanı dərk edir. Şair aqillərin deyil, axmaqların xoşbəxt olduğunu yazır, lakin bütün bu hallar keçicidir, yer üzündə o adam xoşbəxt ki, bu dünyaya vida edərkən deyər bilsin ki; “Mənim bu dünyada ahım, əziyyətim çox olub, lakin yaşadığım müddətdə heç bir günah sahibi olmamışam”. Cansız baş və ya başsız canın qan qaraltmaqdan başqa insana heç bir xeyri olmaz, ömür o zaman rahat və fəravan keçər ki, canla baş bir arada olsun.

Şikayətimi edim, gülümmü, bilməm
Dünyanın yarısı dərrakədən kəm.
Edir utanmadan, eyləmədən ar,
Mini bir axmağın sözünü təkrar.
Yox! Səni mədh edim, qoy ey yaradan,
Ki, tutmuş dünyanı bu qədər nadan.
Etməsəydin bizə bu mərhəməti,
Olmazdı ağlın da qədri, qiyməti [Vazeh, s.15].

Mənəvi azadlığın tərəfdarı olan şair, dini ayrı-seçkiliyə qarşı çıxaraq əsərlərində bəşəri hisslərin qələbəsinə göstərir. Mənsəb, iş, vəzifə sahibi olmaq istəyən birinin susmalı olduğu yerdə danışmaq, danışmaq lazım olduğu yerdə isə mütləq ucadan səs çıxarmasının lazım olduğunu vurğulayır. Əlbəttə ki, şair bu sözlərlə bildirir ki, deyilənlərin əksi olarsa onda taxt-tac sahibi ola bilməzsən və ya mənsəb sahibi olsan belə o mənsəbinlə tez bir zamanda vidalaşarsan. Şair oxucusuna məsləhət edərək yazır ki, əgər birinin haqqında pis bir xəbər eşidərsənsə, o xəbəri yayma, öz sirrin kimi möhkəm saxla, heç kimə bildirmə. Başqasının evini yıxmaq asandır. Çətin olanı daşı daş üstünə qoymaqdır, özgənin sevincinə sevinib, kədərinə şərik olmaq əsl dostun, insanlığın mənəvi borcudur:

Sən öz mənliyinin dar sarayından,
Kənara çıxmasan ey dostum, inan.

Anla ki, ömründə ola bilməzsən,
Düzlük evində də bir dəfə mehman [Vazeh, s.18]

İnsana insanlıq dərsi verən əsərlərində Mirzə Şəfi yazır ki, cəvahir nə qədər toza qərq olmuş olsa yenə də o tozun altında öz qiymətini saxlayır, belə ki, cəvahir də günəş kimidir. Dünyada nə qədər bərq vuran, parlaq bir şey də olsa günəş çıxıb özünü göstərən kimi o parlaqlıqdan nişanə qalmaz. Çünki günəş şüası yalançı parlaqlığı dəf edər. Yaxşılıq, yaxşı insan da eynən cəvahir kimidir. Bəzən böhtana məruz qalan, çətinliklər içində çabalayan insanlar mücadilə verərək bu çətinliyin öhdəsindən gəlir, qalibliyini yaşayır, parlaqlığını ətrafa saçır. Mirzə Şəfi cəmiyyətin problemləri ilə dərindən maraqlanan, dünyanı dərk etməyi düşünən və oxucularını bu barədə düşündürən şairdir. Şair Şərq gözəlinin üzünü gülə, çiçəyə, günəşə bənzədir. Şair cənnəti bu dünyada yaşadığını, üzünə cənnətin açılmasını, bir sözlə cənnəti gözəlin gözlərində görür. İnsanın qəlb aləmi o zaman gözəlləşir ki, o artıq sevir, aşıqdır. Aşıq olanın, sevənin də hər mənada gözəllikləri üzə çıxar:

Sənə oxuduğum təranələrin,
Sonsuz ümmünında günəşsən, pərim!
Odur ki, bərq vurub yanır, parlayır,
Çöhrənin şövqündən bu nəğmələrim [Vazeh, s.18].

Mirzə Şəfi Vazeh yaradıcılığında qadına münasibət. Şair qadın gözəlliyindən, qadın incəliyindən bəhs edərək qadınları gülə bənzədir, onlara yaxşı qulluq edilərsə ətir saçacaqlarını, qulluq edilməzsə öz tikanlarını ətrafa saçacaqlarını qeyd edir. “Tulla gəl çadranı..” əsərində qadını zülmətdə saxlayan çadranı tullamağa səsləyən şair, dünyada Şərq qadını kimi bir afətin olmadığını, bu afətin dünyanı öz gözəlliyi qarşısında aciz qoyduğunu söyləyir. Şair qadını əsarətdə saxlayan çadranı “qəfəs” adlandırır. Qadınları bu həyatda cəsur olmağa, üzünü örtən qara çadranın uzun qara kipriklərini, gül kimi gözəl üzünü əsarətdə saxladığını bildirir və çadranı “zülmət pərdəsi” adlandırır. Tək bu şeirə istinadən deyə bilərik ki, şair ədəbiyyata yeni fikir, yeni ruh, yeni düşüncə tərzini gətirmişdir, bu mənada C. Cabbarlı “Sevil” əsəri ilə Mirzə Şəfi Vazehin xələfi adlandırılmalıdır. “Tulla gəl çadranı” əsərinin əsas ideyası qadının gözəlliyini çadra arxasında gizlətməməsi, qadın azadlığı və qadın gözəlliyinin tərənnümüdür. Şair qadınları məhdudiyyətlərdən, onları əsarətdə saxlayan dar çərçivələrdən qurtarmağa səsləyir. İstər bu əsərində, istərsə də digər əsərlərində müəllif qadına xüsusi hörmət və məhəbbətlə yanaşır. Şairin fikrinə görə, qadın dünyanın bəzəyidir, o, Allahın yaratdığı ən gözəl varlıqdır. Ədəbiyyatşünas F. Qasımzadə yazır ki, “Mirzə Şəfinin şeirlərində həm coşğun hiss, həm də dərin fikir vardır. Onun şeirlərini oxuyarkən qarşımızda ürək çırpıntısı ilə yazan lirik bir şairi, həm də dərin düşünən bir mütəfəkkiri görürük” [Qasımzadə, s.173]

Zülmət gecədən aydınlığa. M. Ş. Vazeh əsərlərinin F. Bodenştedt tərəfindən Almaniyaya aparılaraq orada nəşr edilməsi, dünyanın bir çox dillərinə tərcümə edilməsi əslində dünya xalqlarının daha çox tanıdığı, yaradıcılığını mütaliə etdiyi şairlərdəndir.

Dünya xalqlarının tanıdığı bu əsərlərin çox hissəsi isə təəssüflər olsun ki, şairin öz doğma ana dilinə də tərcümə yolu ilə çatmışdır. Lakin şairin əsərlərinin çox az bir hissəsini ədəbiyyatşünas S. Mümtaz tapıb üzə çıxarmışdır.

Şair dövrün, zamanın eyiblərini şeirlərində gerçək olaraq etiraf edir və əsərlərində həqiqətləri yazdığı üçün mənən rahatlandığını, “zülmət gecədən aydınlığa” çıxdığını yazır. Mirzə Şəfi Vazeh hikmətamiz əsərləri ilə oxucularına həyatın mənasını aşılayır, onlara əsil gerçəklikləri göstərir. Şair əsərlərində qeyd edir ki, yaşadığın dünyada, ətrafında baş verən hadisələr içində zülmət qaranlıqlarda boğulmaqdaysa, sən təhlükənin gəlişini, tufanın qopduğunu bilsən belə həqiqəti söyləməkdən çəkinmə, Çünki həqiqət gözəllikdir, gözəllikləri danışmaq, dilə gətirmək eyib deyil, bacardığın qədər həqiqəti hayqır, amma gerçəkləri elə dilə gətir ki, cəzadan uzaq olasan. Mirzə Şəfi oxucusuna məsləhət görür ki, acı sözlərini belə yumşaq, xoş sözlə söylə ki, sənə zərər gəlməsin. Bəlamızdır ki, şahdan gələn hədiyyəyə min tərif dediyimiz halda təbiətdən gələn min töhfəyə bir tərif belə demədən sakit dayanar, qiymətini vermərik. Düzüklə alçaqlıq qarşılaşdığı zamanda, çarpışdığı vaxtda nədənsə alçaqlıq çox vaxtı qalib gələr, alçaqlıq qazanır. Bunun da səbəbini şair alçaqların alçaqlığın hünər olduğu kimi qəbul etməsində görür. Qeyd edir ki, F. Bodenştedt Almaniya gedərkən M. Ş. Vazehin əsərləri ilə yanaşı A. Bakıxanovun da əsərlərindən özü ilə aparmış və burada nəşr etdirmişdir. Lakin F. Bodenştedt Mirzə Şəfinin əsərlərindən fərqli olaraq, Abbasqulu ağa Bakıxanovun çox az sayda əsərlərini aparmış və şairin öz adı ilə çap etdirmişdir. Müasirləri arasında görkəmli şair-mütəfəkkir, müəllim və xəttat kimi tanınan Vazeh eyni zamanda Azərbaycan Qərb ədəbi-mədəni əlaqələrinin yaranıb inkişaf etməsində, Şərq bədii təfəkkürünün Rusiya, Almaniya, Fransa, İngiltərə kimi Avropa ölkələrinə yayılmasında əhəmiyyətli rol oynamışdır.

Ensiklopedik şəxsiyyət – A. Bakıxanov. Hələ 1832-33-cü illərdə Mirzə Fətəli Axundzadə Tiflisə gəldiyi vaxtlarda ilk qələm təcrübəsi olan “Zəmanədən şikayət” əsərində Abbasqulu ağa Bakıxanovun Tiflisdə dillərə dastan olan adından, bu şəhərdə yaşayan və qonaq gələn azərbaycanlılara olan sonsuz hörmət və məhəbbətindən yazırdı. A. Bakıxanov insanlar arasında qazandığı hörmət və diqqətlə yanaşı ensiklopedik biliyə malik bir şəxsiyyət idi. O, milli poeziyamızın və nəsrimizin inkişafında mühüm rol oynamış, nəinki Azərbaycanda, yaxın Şərq elmi tarixində görkəmli bir alim kimi tanınmışdır. Hələ gənc yaşlarından dəvət alaraq Tiflisə gələn və işini orda davam etdirən A. Bakıxanov 1823-cü ildən başlayaraq “Gülüstani-İrəm” əsərində Azərbaycanın tarixini sistemli şəkildə işləmişdir. Tiflisdə iş fəaliyyəti ilə birgə həm də bədii yaradıcılıqla məşğul olan, 1841-ci ildən “Gülüstani-İrəm” əsərinin nəşri ilə məşğul olan ədib bir yandan da Mirzə Şəfi Vazehin təşkil etdiyi “Divani-hikmət” ədəbi məclisində fəal iştirak edir, Elə bu zaman XIX əsrin iki maarifçi ziyalı arasında yaxın dostluq əlaqəsi də yaranır.

Abbasqulu ağa Bakıxanov istər pedaqogika, psixologiya, istər tarix, coğrafiya, istərsə də məntiq, astronomiya və s. elmlərinə aid əsərlər yazmışdır. A. Bakıxanov “Fars

dilinin qrammatikası” əsəri ilə Şərqdə ilk Avropa metodu əsasında yazılmış əsərin əsasını qoydu desək yanlışdır. Adını çəkdiyimiz bu əsər on beş ildən çox dərslik kimi istifadə olunmuş və çar hökuməti tərəfindən mükafata layiq görülmüşdür. Abbasqulu ağa Bakıxanov elmi əsərləri ilə yanaşı “Kitabi-Əsgəriyyə”, “Riyazül-Qüds”, “Miratül-Camal”, “Mişkatül-Ənvar” kimi əsərlərini yazmış, eyni zamanda klassik Şərq ədəbiyyatında böyük və zəngin tarixi olan didaktik poeziya janrlarında da qələmini sınımış, mənzum hekayə və təmsillər qələmə almışdır. Şair mənzum hekayələrinin mövzu və süjetlərini klassik şərq didaktik ədəbiyyatından, Şərq xalqları arasında geniş yayılmış lətifə və rəvayətlərdən almışdır. Yazmış olduğu mənzum əsərlərində Abbasqulu ağa Bakıxanov feodal hakimlərinin özbaşınalığı, ədalətsizliyi əleyhinə çıxmış, insan şəxsiyyətinə ləkə gətirən mənfi cəhətləri tənqid etmiş, adil şah ideyasını, insan ləyaqətini ucaldan müsbət sifətləri təbliğ etmişdir. “Ümidin boşa çıxması” hekayəsindəki Həsən obrazına diqqət yetirsək, öz əməyi ilə dolanan, əkib-becərməklə məşğul olan adi, sadə bir kəndli obrazı görürük. Həsən min bir əziyyətlə əkib-becərdiyi bağının məhsulu, torpağın ona verdiyi ruzi-bərəkətlə ailəsini dolandırır. Min bir əziyyət çəkib bağbanlıqla məşğul olan Həsənin bağının gözəlliyinə vurulan yoldan ötən bir qəribin ürəyindən keçir ki, Həsənə alma toxumu bağışlasın. Bu elə bir alma toxumudur ki, meyvəsi özünün ətri və gözəlliyi ilə hamını heyran buraxır. Həsən toxumu alır, əkir min bir əziyyətlə bu ağacı yetişdirib, boya-başa çatdırır. Nəhayət, ağac bar gətirir və bu ağacın meyvəsi digər alma ağaclarının meyvəsindən fərqlənir, öz gözəlliyi, ətrinin aləmə yayılması ilə yoldan keçən hər kəsi heyran qoyur. Ağacın bar gətirdiyinin ilk ili olduğundan meyvələri sayılacaq qədər azdır. Meyvələrin elə qeyri-adi ətri və rəngi vardır ki, bu rəng və ətir hamı kimi Həsənin özünü də valeh edir. Bu ağacın yetişməsində əziyyət çəkən bağban fikirləşir ki, yaxşısı budur ki, almaları yığsın və hökmdara aparsın. Bunun müqabilində isə hökmdardan bəxşiş alsın və bu gəlirlə ailəsinin ehtiyaclarını ödəsin. Elə bu fikirlərlə də Həsən hökmdarın sarayına gəlir. Həsən saraya elə bir məqamda daxil olur ki, bu dəmdə şah səfərə çıxmağa hazırlaşır. Həsən almaları verir. Şah əyanlarına tapşırır ki: “Mən gələndə kimi almaları da, bağbanı da sarayda saxlayın”.

Hökmdar saraydan uzaqlaşandan sonra saray əyanları Həsənlə bəd rəftar edərək, onu nəhayətində zindana salırlar. Günlər keçir və şah saraya geri qayıdır. Hökmdar saray əyanlarından Həsəni yanına gətirmələrini istəyir. Saray əyanları Həsən zindandan çıxarıb gətirirlər şahın hüzuruna. Həsən şahın hüzuruna çıxarılanda, şah Həsənin başına gələnləri eşidir və onun könlünü ovutmaq, ona xoş gəlmək üçün deyir ki, “Həsəni xəzinəyə aparın ki, könlü istədiyini oradan götürsün”... Xəzinədə ləlin-cəvahiratın içində düşən Həsən xəzinədən bir Quran kitabı və bir dənə də balta götürür. Bunun əksini gözləyən hökmdar təəccüblənir, səbəbini soruşanda Həsən cavab verir ki, alma ağacını balta ilə kəsəcək və bütün ailəyə bu Qurana and içdirəcək ki, hökmdarlara ümid bağlamasınlar, onlara inanmasınlar:

Şaha təzim edib söylədi Həsən:

“Bunlardan özgə şey istəmirəm mən.

Baltayla kəsərəm ağacı əvvəl,
Kİ, odur gətirən başıma əngəl.
Deyərəm and içsin nəslim Qurana,
Ümid bağlamasın heç bir sultana (Bakıxanov, s.228).

Əsərin sonunda Abbasqulu ağa Bakıxanov Həsənin taleyini özünə də bir dərs olaraq ibrət götürməsinə söyləyir. Şair yazır ki, insanlar var-dövlətə ümid bəsləməyib, ad-san qazanmağa meyl göstərməsinlər. Şairin fikrincə (əslində doğru olan da budur – H. Y) dünyanın ən böyük varı da, dövləti də, adı da, şöhrəti də insanlar arasında özünün xeyirxahlığı ilə məşhurlaşmaq, həyatını bütövlüklə faydalı işlərə sərf etmək olmalıdır. Əsər mənəvi-əxlaqi səciyyə daşıyan ümumbəşəri məsələlərə həsr olunmuşdur. Şair insan ləyaqətini alçaldan mənfi sifətləri, ehtirasları tənqid etmiş, onun hörmətini, ad-sanını ucaldan müsbət mənəvi keyfiyyətləri yüksək qiymətləndirmişdir. Abbasqulu ağa Bakıxanovun bütün əsərləri eyni ilə “Ümidin boşa çıxması” əsəri kimi həm şəkil, həm də məzmun etibarilə son dərəcə maraqlıdır. Şair əsərlərində lakonik surətdə ideyanı oxuculara çatdırır və həmişə haqqı, ədaləti müdafiə, zülmü, haqsızlığı isə ifşa edir. İstər M. Ş. Vazeh, istərsə də A. Bakıxanov yaradıcılığı bu gün üçün də öz elmi idraki əhəmiyyətini saxlamaqdadır.

Nəticə. Beləliklə, XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında həm zəngin çoxəsrlik klassik Azərbaycan, Yaxın və Orta Şərq poeziyasının, həm də şifahi xalq şeirinin ənənələri davam və inkişaf etdirilmiş və milli ədəbiyyatımızın hər iki sahəsində qiymətli əsərlər qələmə alınmaqla, mühüm nailiyyətlər əldə edilmişdir. Mirzə Şəfi Vazeh və Abbasqulu ağa Bakıxanov öz yaradıcılıqları ilə Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində silinməz iz buraxmış, maarifçilik ədəbiyyatının ilk rüşeymi də adını çəkdiyimiz (və b.) şəxslərin yaradıcılığında öz işartısını göstərmişdir. Ümumiyyətlə, XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı zəngindir, çoxcəhətlidir.

МАСТЕРА СЛОВА: М. Ш. ВАЗЕХ И А. БАКИХАНОВ

Доцент Егана Гусейнова

Резюме: Азербайджанская литература XIX века занимает особое место в нашей литературной истории. В литературе этого периода широко распространились идеи Просвещения и литература приобрела новые качества в плане общественного восприятия. Главной идеей азербайджанской литературы XIX века было просвещение. А направление развития литературы основывалось на просвещенном реализме. XIX век, с его богатством содержания и духом новаторства, представляет собой особый этап в истории азербайджанской литературы и обязан своим существованием прогрессивным литературным деятелям, а также общественным и культурным деятелям того времени. К числу таких личностей относятся Аббасгулу-ага Бакиханов, чье имя упоминается среди первых просветителей в истории азербайджанской литературы, и его коллега Мирза Шафи Вазех, большая часть произведений которого дошла до нас в

переводе, в чьих произведениях ощущается дыхание Хайяма и который прославился как учитель и каллиграф. Мирза Шафи Вазех, сыгравший особую роль в широком распространении восточной художественной мысли в европейских странах. Аббасгулу-ага Бакиханов, первым систематически записавший историю Азербайджана, занимают особое место в азербайджанской литературе. Оба просвещенных мыслителя в своих произведениях призывали молодое поколение к образованию и изучению науки, давали полезные советы об интеллекте и совершенстве, а также наставляли их мыслить.

Ключевые слова: Образование, слово, поэт, произведение, XIX век.

MASTERS OF WORDS: M. Sh. VAZEH AND A. BAKIKHANOV

Doç.dr. Yegane Hüseynova

ABSTRACT: Azerbaijani literature of the 19th century occupies a special place in our literary history. Enlightenment ideas were widespread in the literature of this period, and literature acquired new qualities in terms of public perception. The main idea of Azerbaijani literature in the 19th century was enlightenment, and the direction of development of literature was based on enlightened realism.

The 19th century, with its richness of content and content, and the spirit of innovation, constitutes a special stage in the history of Azerbaijani literature, and is indebted to the advanced-minded literary personalities and public and cultural figures of the period. Among such personalities are Abbasgulu agha Bakikhanov, whose name is mentioned among the first enlighteners in the history of Azerbaijani literature, and his colleague, Mirza Shafi Vazeh, most of whose works have come down to us through translation, in whose works the breath of Khayyam can be felt, and who gained fame as both a teacher and a calligrapher. Mirza Shafi Vazeh, who was of particular importance in the wide spread of Eastern artistic thought to European countries, and Abbasgulu agha Bakikhanov, who was the first to systematically write down the history of Azerbaijan, have a special place and position in Azerbaijani literature. Both enlightened thinkers encouraged the younger generation to get an education and study science in their works, and gave useful advice about intelligence and perfection, and advice that made them think.

Keywords: Education, word, poet, work, 19th century

İSTİFADƏ OLUNAN ƏDƏBİYYAT:

1. Bakıxanov A, Seçilmiş əsərləri, Avrasiya Press”, Bakı, 2005
2. Vazeh M. Ş, Nəğmələr, Şərq-Qərb, Bakı, 2004.
3. Əsgərli Z, Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi, IV cild, Bakı, Elm, 2011
4. Qasımozadə F. XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi

Rəyçi: Fil.f.dok. Dosent A.Yusifli